

คู่มือเอาตัวรอดภัยไข้เจ็บโรคมพิษสุนัขบ้า

จัดทำโดย

คณะกรรมการบริหารส่วนตำบลปิบูล ร่วมกับ
บุคลากรส่วนงานปิบูล จังหวัดนครศรีธรรมราช

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
โรคพิษสุนัขบ้า	1
- ประวัติความเป็นมาและสภาพการทั่วไปของโรคพิษสุนัขบ้า	1
- สาเหตุ	2
- การเกิดโรค	2
- อาการโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัข	2
โรคอื่นที่มีอาการคล้ายคลึงโรคพิษสุนัขบ้า	3
การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยง	3
การป้องกันและรักษาผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า	4
การเก็บและส่งซากสัตว์เพื่อวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า	6
การควบคุมประชากรสุนัข	6
- การใช้ฮอร์โมนคุมกำเนิดเพศเมีย	7
- การทำหมันถาวรสุนัขและแมวเพศเมียโดยวิธีผ่าตัด	7
- การผ่าตัดทำหมันสุนัขเพศผู้	8
การจับและบังคับสุนัข	9
การจับและบังคับแมว	9
วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและการเก็บรักษา	11
วิธีการฉีดยาในสุนัขและแมว	11
- ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง	11
- ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ	11
อาสาสมัครมีส่วนช่วยควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างไรบ้าง	12
ภาพประกอบ	
- การทำหมันในสุนัขเพศผู้	13
- การทำหมันในแมวเพศผู้	14
- การจับบังคับสุนัขและแมว	15

โรคพิษสุนัขบ้า (Rabies)

ประวัติความเป็นมาและสภาพการทั่วไปของโรคพิษสุนัขบ้า

โรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคเก่าแก่มาแต่โบราณของมนุษยชาติ การศึกษาเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าได้กระทำติดต่อกันมาอีกนาน และศึกษาอย่างจริงจังในสมัย หลุยส์ปาสเตอร์ซึ่งนับเป็นรากฐานของวิชาการโรคพิษสุนัขบ้าของยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะการทดลองผลิตวัคซีนจากไขสันหลังกระต่ายที่ฉีดเชื้อพิษสุนัขบ้าเข้าไป

ในประเทศไทยคาดว่าโรคพิษสุนัขบ้าเป็นโรคประจำท้องถิ่นมาแต่ดั้งเดิมมีชุมชนชาติไทยเกิดขึ้น ปัจจุบันกรมปศุสัตว์เป็นผู้รับผิดชอบงาน ป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าโดยมีพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535 รับรอง ซึ่งจะเฝ้าอำนวยความสะดวกให้การทำงานบรรลุเป้าหมายคือ โรคพิษสุนัขบ้าลดลงทั้งในคนและสัตว์จน หมดไปจากประเทศในที่สุด

สาเหตุ

เกิดจากเชื้อไวรัส (Rabies virus) อยู่ในตระกูล Rhabdoviridae รูปร่างคล้ายกระสุนปืนปลายด้านหนึ่งโค้งมนอีกด้านหนึ่งตรง ซึ่งตรงกลางจะเว้าเข้าด้านในทำให้เป็นช่องกลวง

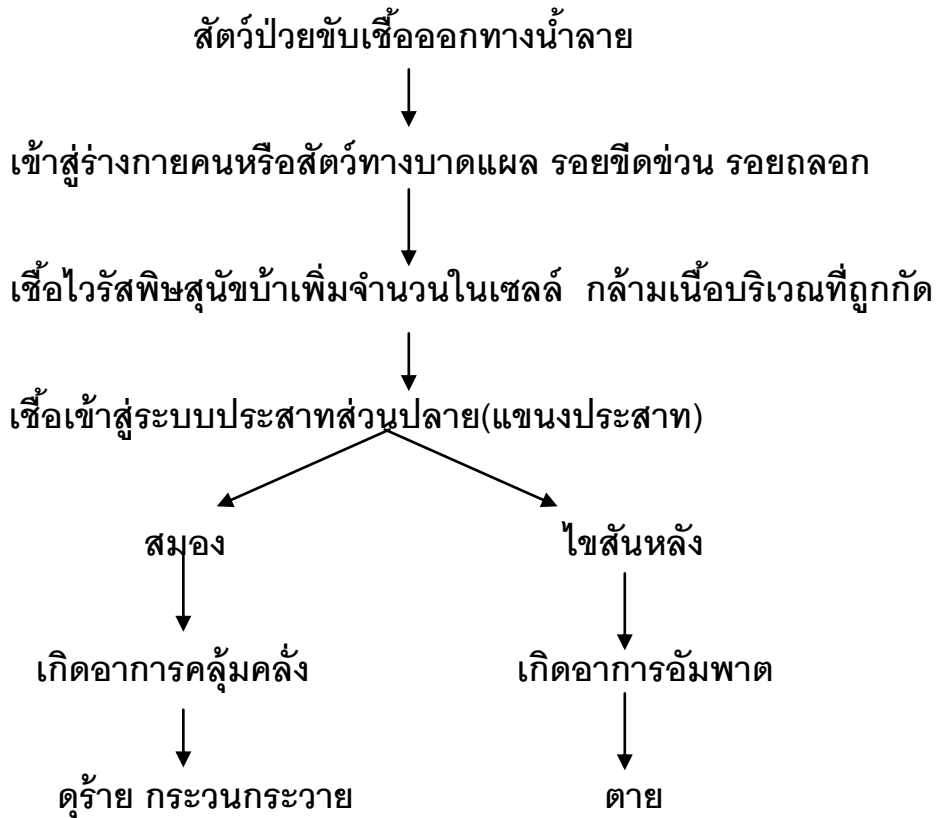
ไวรัสโรคพิษสุนัขบ้าเข้าสู่ร่างกายคนและสัตว์ได้อย่างไร

1. น้ำลายเข้าทางบาดแผล โดยการถูกกัด, ข่วน, เลีย ซึ่งพบมากที่สุด
2. โดยการกิน ส่วนใหญ่เป็นเพราะในปากหรือทางเดินอาหารมีแผล
3. ผ่านทางรกมาสู่ลูก
4. การติดเชื้อโดยหายใจเอาอากาศที่มีเชื้อไวรัสพิษสุนัขบ้าโดยเฉพาะจากถ้ำค้างคาว
5. การติดเชื้อโดยการปลูกถ่ายกระจกตา

การเกิดโรคพิษสุนัขบ้า

สุนัขที่ป่วยจะเริ่มปล่อยเชื้อออกมาในน้ำลายในเวลาตั้งแต่ 3 วันก่อน มีอาการไปจนถึง 2 วัน หลังมีอาการและปล่อยเชื้อไวรัสออกมาในน้ำลายตลอดเวลา จนกระทั่งตาย เชื้อในน้ำลายติดต่อเข้าทางบาดแผลที่ถูกกัด หรือน้ำลายที่มีเชื้อสัมผัส โดยตรงกับบาดแผลและเยื่อเมือก

ระยะฟักตัว พบป่วยในระยะ 3-8 สัปดาห์ แต่พบได้ตั้งแต่ 10 วัน จนถึง 6 เดือน

อาการโรคพิษสุนัขบ้าในสุนัข

อาการของโรค แบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

1. แบบดุร้าย แสดงอาการชัดเจน เป็นแบบที่พบได้บ่อย
2. แบบซึม แสดงอาการไม่ชัดเจน บางครั้งผู้ถูกกัดไม่ได้นึกถึงโรคพิษสุนัขบ้า

อาการของโรค แบ่งได้เป็น 3 ระยะ คือ

1. ระยะอาการนำ สุนัขเริ่มประพฤติดังที่เคยเป็น ตัวที่เคยเชื่อง ชอบเล่นจะหงุดหงิด ตัวที่เคยขลาดกลัวจะกลับมาคลอเคลีย กินข้าวกินน้ำน้อย ลงระยะนี้มีอาการราว 2-3 วัน

2. ระยะตื่นเต้น แสดงอาการทางระบบประสาท สุนัขกระวนกระวาย ตื่นเต้น หงุดหงิด ไม่อยู่นิ่ง กัดแทะสิ่งของ บางตัวจะวิ่งพล่านไปทั่ว เจอคนหรือสัตว์ อื่นจะกัดไม่เลือกหน้า ตัวแข็ง น้ำลายไหล ลิ้นห้อย ตาเบิกโพลง ถ้าผูกหรือขังไว้ ก็จะเดินทวนทวน กัดเชือก กัดซี่กรง ส่งเสียงเห่าหอน ต่อมา มีอาการกล้ามเนื้อขาอ่อนแรง ทรงตัวไม่ได้ ล้มแล้วลุกไม่ขึ้นบางตัวชักกระตุก อาการระยะนี้พบได้ 1-7 วัน

3. ระยะเวลาอัมพาต เกิดอาการอัมพาตลามทั่วตัว ถ้ามีอัมพาตสุนัขจะตาย ภายใน 12-24 ชั่วโมง ระยะเวลาที่เริ่มมีอาการจนถึงตายจะไม่เกิน 10 วัน ส่วนใหญ่ตายใน 4-6 วัน

ในสุนัขบางตัวแสดงอาการซึม จะมีระยะตื่นเดินดูร้ายสั้นมากหรือ ไม่มี สุนัขจะซุกตัวเงียบ ๆ ตามที่มีดถ้าถูกรบกวนถึงจะกัดเอาได้ สุนัขที่แสดงอาการ แบบนี้อาการไม่ชัดเจนบางตัวมีอาการคล้าย กระตุกติดคอ แล้วตายภายใน 1-2 วัน

โรคอื่นที่มีอาการคล้ายคลึงโรคพิษสุนัขบ้า ได้แก่

- โรคไข้หัดสุนัข
- ภาวะดุ๊กติดคอ
- โคนยาพิษ
- โคนทำร้าย
- โรคลมบ้าหมู
- โรคเนื้องอกในสมอง

การรักษา ไม่มียารักษา ถ้าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าแล้วตาย 100 %

การป้องกัน โดยการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยง

การฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าในสัตว์เลี้ยง

1. ควรเริ่มฉีดวัคซีนเมื่อสัตว์อายุได้ 3 เดือน ถ้าฉีดก่อนอายุ 3 เดือน ควรฉีดซ้ำเมื่ออายุ 3 เดือน จากนั้นฉีดเมื่ออายุ 1 ปี และฉีดซ้ำทุกปี

2. ในกรณีที่สัตว์ถูกสัตว์ที่เป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด ถ้าสัตว์เคยได้รับการฉีดวัคซีนมาแล้ว ควรฉีดวัคซีนกระตุ้นซ้ำทันที แล้วสังเกตอาการอีก 6 เดือน แต่ถ้าสัตว์ไม่เคยได้รับการฉีดวัคซีนมาก่อน จะแนะนำให้ทำลายทิ้ง ในกรณีไม่ทำลายสัตว์ ควรฉีดวัคซีนให้สัตว์นั้นทันที และฉีดต่อกัน 4 เข็ม ห่างกันครั้งละ 3-4 วัน

3. ถ้าเป็นโค กระบือ สุกร ม้า ขนาดของวัคซีนใช้เป็น 2 เท่าของ สัตว์เล็ก

4. ควรฉีดวัคซีนให้สัตว์ขณะที่สัตว์มีสุขภาพดี

5. สัตว์ที่เคยได้รับการฉีดวัคซีน ควรกักสัตว์ไว้ดูอาการก่อน

6. ปฏิบัติต่อสัตว์ที่สัมผัสโรคเหมือนที่ปฏิบัติในคน

ภูมิคุ้มกันจะเกิดขึ้นหลังจากได้รับวัคซีน 10 วัน และจะคงอยู่ได้ประมาณ 1 ปี และภูมิคุ้มกันจะถ่วงทอดไปสู่ลูกสุนัขแรกเกิดและคงอยู่ได้นาน 12 สัปดาห์

การป้องกันและรักษาผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า ข้อเสนอแนะสำหรับผู้สัมผัสโรคพิษสุนัขบ้า

1. จดจำลักษณะและสังเกตอาการสัตว์และสาเหตุที่ถูกกัด

1.1 ถ้าเป็นสุนัข และแมวที่มีอาการปกติ ควรกักขังหรือผูกล่ามไว้ ดูอาการอย่างน้อย 15 วัน (ควรอยู่ภายใต้การดูแลของสัตวแพทย์) ถ้าสัตว์มีอาการ ผิดปกติหรือตาย ควรตัดหัวส่งตรวจโดยเร็ว

1.2 ถ้าเป็นสุนัข แมวที่มีอาการสงสัยเป็นโรคพิษสุนัขบ้า สัตว์อื่นๆ สัตว์ไม่มีเจ้าของหรือเป็นสัตว์ป่า ถ้าทำได้ควรฆ่าทันที และส่งตรวจชันสูตรโดยเร็วที่สุด

2. ปฐมพยาบาลบาดแผลทันที โดย

2.1 ล้างแผลด้วยน้ำสบู่หลาย ๆ ครั้ง แล้วล้างสบู่ออกให้หมด ถ้าแผลลึกให้ล้างถึงก้นแผล ระวังอย่าให้แผลซ้ำ

2.2 เช็ดแผลด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ ควรใช้สารละลายโพวิโดนไอโอดีน หรือแอลกอฮอล์ 70 % หรือทิงเจอร์ไอโอดีน

3. ไม่ควรเย็บแผลถ้าจำเป็นควรรอไว้ 3-4 วันหรือเลือดออกมาก หรือแผลใหญ่ควรเย็บหลวม ๆ ใส่ท่อระบายไว้

4. พิจารณาให้การป้องกันบาดทะยัก และยาปฏิชีวนะเพื่อป้องกันการติดเชื้ออื่น ๆ

5. ต้องซักประวัติอย่างละเอียดเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจ เกี่ยวกับการดูแล

5.1 ชนิดของการสัมผัส

กลุ่มที่ 1 การถูกตอมตัวสัตว์ บ้วนน้ำอาหารถูกเลียผิวหนังปกติ โดยแน่ใจว่าไม่มีแผลหรือรอยถลอกที่ผิวหนังหรือสัมผัสเลือดจะไม่ติดโรค

กลุ่มที่ 2 การสัมผัสน้ำลาย หรือสิ่งขับถ่ายจากร่างกาย เช่น ถูกจับเป็นรอยขีดข่วนไม่มีเลือดออก ถูกข่วนที่ผิวหนังไม่มีเลือดออกหรือเลือดออกเพียงขีดๆ ถูกเลียผิวหนังมีแผลรอยถลอก รอยขีดข่วน หรือมีแผลที่ผิวหนัง การสัมผัสชนิดนี้มีโอกาสติดโรคได้น้อย

กลุ่มที่ 3 การสัมผัสโดยถูกกัด ถูกข่วนจนหนังขาดและมีเลือดออก ถูกเลียหรือน้ำลายเยื่อเมือกของตา ปาก หรือมีแผลที่ผิวหนัง และสัมผัสถูกเนื้อสมองของสัตว์

5.2 สาเหตุที่ลูกสัตว์กัด

ถูกกัดโดยมีสาเหตุโน้มนำ เช่น เหยียบสัตว์ แหย่สัตว์ แย่งจานอาหารจากสัตว์ พยายามแยกสัตว์ที่กำลังต่อสู้กัน จับอุ้มลูกสัตว์จากสัตว์แม่ลูกอ่อน สัตว์มีนิสัยชอบกัด กรณีนี้สัตว์ส่วนใหญ่มักไม่ได้เป็นโรคพิษสุนัขบ้าแต่มีบางกรณีสัตว์อาจเป็นโรคพิษสุนัขบ้าได้

ถูกกัดโดยไม่มีเหตุโน้มนำ เช่น อยู่ดี ๆ สุนัขวิ่งเข้ามากัดโดยไม่มีสาเหตุ กัดเจ้าของ คนเลี้ยง คนให้อาหาร กรณีนี้สัตว์ส่วนใหญ่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า

5.3 ประวัติการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้า สภาพการเลี้ยงดูสัตว์ ลักษณะอาการของสัตว์ที่กัดและการกักขังสัตว์ไว้สังเกตอาการ

- ถ้าสัตว์ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี มีโอกาสสัมผัสกับสัตว์จรจัดน้อย ฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้ามาโดยสม่ำเสมอ อย่างน้อย 2 ครั้ง หลังสุดไม่เกิน 1 ปี ส่วนใหญ่สัตว์จะมีภูมิคุ้มกันโรคพิษสุนัขบ้าพอที่จะป้องกันโรคได้

- ถ้าสัตว์มีอาการผิดปกติหรือมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปจากปกติ เดิมต้องสงสัยไว้ก่อนว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้า

- ถ้าลักษณะของสัตว์ที่มากัด เป็นปกติดี กินน้ำอาหารได้ปกติ อาจไม่เป็นโรคพิษสุนัขบ้า ให้กักขังสัตว์ไว้สังเกตอาการ 15 วัน ถ้าสัตว์ปกติให้ถือว่าขณะที่กัดไม่มีเชื้อโรคพิษสุนัขบ้าในน้ำลายสัตว์

- ถ้าเป็นสัตว์จรจัด สัตว์ป่า หรือสุนัขและแมวที่กัดแล้วหนีหายไป หรือผู้ถูกกัดจำสัตว์ที่กัดไม่ได้ต้องถือเสมือนเป็นโรคพิษสุนัขบ้า

5.4 ผลการชันสูตรสมองสัตว์ทางห้องปฏิบัติการ

- ผลการตรวจ ถ้าเป็นบวกให้ถือว่าสัตว์เป็นโรคพิษสุนัขบ้า

6. สรุปผลและตัดสินใจเกี่ยวกับการดูแลผู้สัมผัสโรค

- **กรณีไม่สงสัย** ถ้าผลการซักประวัติสรุปได้ว่า สัตว์ไม่เป็น หรือไม่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าและสามารถกักขังสัตว์ไว้ดูอาการได้ให้สังเกตอาการ (แต่ต้องรีบล้างแผล) ถ้าสัตว์เริ่มมีอาการผิดปกติ ต้องรีบให้การรักษาทันที

- **กรณีสงสัย** ถ้าสัตว์เป็นหรือสงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าต้องรีบให้การรักษาโดยเร็วที่สุด

การเก็บและส่งซากสัตว์เพื่อวินิจฉัยโรคพิษสุนัขบ้า

วิธีปฏิบัติที่ถูกต้องควรปฏิบัติดังนี้

1. กักสัตว์ไว้ดูอาการ หากสงสัยสัตว์เป็นโรคพิษสุนัขบ้า ควรกักไว้ประมาณ 10-15 วัน ไม่ควรทำลายสัตว์ ควรให้สัตว์ตายเอง ซึ่งจะตรวจพบเชื้อได้ง่าย
2. เก็บและส่งซากให้เร็วที่สุด ระวังเรื่องความสะอาด และให้ระลึกเสมอว่าสัตว์อาจเป็นโรคพิษสุนัขบ้า จึงควรสวมถุงมือขณะเก็บซากและล้างมือให้สะอาด ส่งเฉพาะส่วนหัว ใส่ถุงพลาสติกหลาย ๆ ชั้น รัดปากถุงให้แน่นแล้วแช่ในกระติกน้ำแข็ง และส่งซากให้เร็วที่สุด (ภายใน 24 ชั่วโมง)
3. เจ้าของซากต้องแจ้งรายละเอียดให้ชัดเจนเกี่ยวกับประวัติสัตว์ เช่น ชื่อ เพศ พันธุ์ อายุ อาการผิดปกติ คนหรือสัตว์ที่ถูุกัด

สถานที่ส่งตรวจหัวสัตว์เพื่อตรวจโรคพิษสุนัขบ้า

1. ติดต่อผ่านเจ้าหน้าที่สำนักงานปศุสัตว์อำเภอในเขตของท่าน หรือ
2. ส่งด้วยตนเองที่กลุ่มพัฒนาสุขภาพสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดยโสธร ในเวลาราชการ หรือ
3. ส่งด้วยตนเองโดยตรงยังสถานที่ตรวจดังต่อไปนี้
 - 3.1 ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ต.ท่าพระ อ.เมือง จ.ขอนแก่น
 - 3.2 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ
 - 3.3 สำนักสุขศาสตร์สัตว์และสุขอนามัยที่ 3 ต.จอหอ จ.นครราชสีมา
 - 3.4 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดบุรีรัมย์
 - 3.5 สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอำนาจเจริญ

การควบคุมจำนวนประชากรสุนัข อาจทำได้หลายวิธี สำหรับในโครงการฯจะมี 3 วิธี คือ

1. การใช้ฮอร์โมนคุมกำเนิดเพศเมีย
2. การทำหมันถาวรสุนัขและแมวเพศเมีย โดยวิธีผ่าตัด
3. การทำหมันสุนัขเพศผู้

1.การใช้ฮอร์โมนคุมกำเนิดเพศเมีย เป็นวิธีที่สะดวกเพื่อผลใน 2 กรณี คือ เพื่อยับยั้งการเป็นสัด และเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาการเป็นสัด

ระยะเวลาที่ฉีดฮอร์โมนคุมกำเนิด (ยาคุม)

1. ควรฉีดหลังจากสุนัขเป็นสัดแล้ว 3 เดือน(อาการเป็นสัดคือมีเลือดออกจากอวัยวะเพศ ทุบวมแดง จะมีสุนัขเพศผู้มาเฝ้าผสมพันธุ์ ชาวบ้านมักเรียกว่าหมาเป็นประจำเดือนซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด เลือดที่ออกมาช่วงสุนัขเป็นสัดเกิดจากอิทธิพลของฮอร์โมนเอสโตรเจนซึ่งต่างจากในคน) หรือฉีดหลังคลอด 3เดือน ขนาด 1 ซีซี/ตัว เข้าใต้ผิวหนัง

2. ไม่ควรฉีดให้สุนัขที่มีอายุต่ำกว่า 8 เดือน และอายุเกิน 5 ปี ขึ้นไป เพราะถ้าฉีดในสุนัขที่มีอายุมากจะทำให้มดลูกเป็นหนอง หรือเนื้องอกที่เต้านม

3. การฉีดยาคุมในขณะที่สัตว์อายุ 6 เดือนขึ้นไป แต่ยังไม่แสดงอาการเป็นสัดออกมา สามารถฉีดยาคุมได้ แต่อาจจะยับยั้งการเป็นสัดได้ผลไม่แน่นอน

4. การฉีดยาคุมป้องกันการเป็นสัดได้ 6-12 เดือน

5. การฉีดยาคุมขนาดเดียวกันซ้ำทุก 6 เดือน ติดต่อกันเกิน 4 ครั้ง พบว่ารังไข่ไม่ทำงานแต่จะพบปัญหา เช่น เกิดถุงน้ำในมดลูก หรือมดลูกเป็นหนอง

6. การฉีดยาคุมในแมวได้ผลไม่แน่นอน เนื่องจากการสังเกตการเป็นสัดในแมวจะยากกว่าในสุนัขมาก และวงจรการเป็นสัดในแมวจะแตกต่างจากสุนัข

ข้อควรระวัง ห้ามฉีดยาคุมในสัตว์ที่กำลังเป็นสัดโดยเด็ดขาด เนื่องจากจะไม่สามารถยับยั้งการผสมพันธุ์ได้ ถ้าสัตว์ไปผสมพันธุ์จะทำให้เกิดการตั้งท้องยาวนานกว่าปกติ ลูกจะตายในท้อง สัตว์จะคลอดเองไม่ได้และตายทั้งกลมในที่สุด

2.การทำหมันถาวรสุนัขและแมวเพศเมียโดยวิธีผ่าตัด

เป็นวิธีที่เหมาะสมและปลอดภัย แต่เสียค่าใช้จ่ายต่อตัวค่อนข้างสูง วิธีการทำได้โดยการผ่าตัดเอามดลูกและรังไข่ออก ทำให้สัตว์เลี้ยงไม่เป็นสัดและไม่สามารถตั้งท้องได้อีกแบบถาวร ทำได้ในสุนัขและแมวอายุ 6 เดือนขึ้นไป และหลังคลอด 2-3 เดือน โดยก่อนทำการผ่าตัดต้องงดน้ำและอาหารเป็นเวลา 12 ชั่วโมง

3.การผ่าตัดทำหมันสุนัขเพศผู้ ควรทำเมื่อสุนัขโตเต็มที่แล้ว (ประมาณ 1 ปีขึ้นไป) หากทำขณะ อายุยังน้อย อาจมีปัญหาเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ

การผ่าตัด (แบบปิด)

1. ให้อากล่อมประสาท ส่วนใหญ่ใช้ Acepromazine มีคุณสมบัติกดระบบประสาทส่วนกลางมีความเป็นพิษน้อย และลดปริมาณยาสลบลงได้ 30-50 % แล้ววางยาสลบด้วยเพ็นโตบาร์บิตอลโซเดียม

2. เตรียมตัวสัตว์โดยการโกนขนและทำความสะอาดบริเวณรอบๆ ถุงอัณฑะ และอวัยวะเพศฆ่าเชื้อที่ผิวหนังด้วยทิงเจอร์ไอโอดีนและเช็ดด้วยแอลกอฮอล์ 70 % อีกครั้งหนึ่ง

3. เปิดผิวหนัง (ผ่า) เพียงแผลเดียว บริเวณระหว่างถุงอัณฑะและตัวอวัยวะเพศโดยดันลูกอัณฑะให้สูงขึ้นมา จากนั้นเปิดชั้นใต้ผิวหนังลงไปทีละชั้นจนถึง ชั้น Tunica Vaginalis ซึ่งเป็นชั้นสีขาวทึบแล้วดันลูกอัณฑะให้ออกมาทางปากแผล ดังนั้นความยาวของปากแผลจึงขึ้นอยู่กับลูกอัณฑะ แต่โดยปกติจะยาวประมาณ 1 นิ้ว

4. ตัดเยื่อที่หุ้มลูกอัณฑะซึ่งติดกับถุงอัณฑะด้านในทางด้านหางของลูก อัณฑะ แล้วลอกเยื่อที่หุ้มรอบ ๆ spermatic cord และมัดด้วย Catgut (ไหมละลาย) เบอร์ 1 หรือ 2 จำนวน 2 เปราะ หลังจากตัด cord แล้วเช็คว่ามีเลือดออกหรือไม่

5. ห้ามเลือดที่ผิวหนังและชั้นใต้ผิวหนังอย่างดีเพื่อป้องกัน Hematoma (เลือดคั่ง)

6. เย็บปิดแผลชั้นใต้ผิวหนังด้วยไหมละลาย และชั้นผิวหนังด้วยไหมดำ (silk) ควรปิดผ้าก๊อชปิดปากแผลอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันสัตว์เลียแทะแผล แล้วทำแผลให้สะอาด ทาทิงเจอร์ไอโอดีน

7. ฉีดยาปฏิชีวนะ ที่นิยมใช้ฉีดให้กับสุนัข คือ ยากลุ่มเพน-สเตรปที่ออกฤทธิ์ได้นาน 3 วัน

การดูแลแผลและการแก้ไขปัญหาหลังผ่าตัด

1. ทำแผลติดต่อกัน 3-5 วัน ด้วยทิงเจอร์ไอโอดีน ถ้าผ้าก๊อชปิดแผลแฉะ ควรเอาผ้าก๊อชออก

2. ถ้าสุนัขเลียหรือแทะแผลจนแผลแตกให้ดั่งใหม่สีด้าออกและรักษาแบบแผลเปิดได้

3. ถ้าเกิดมีเลือดออกขึ้นในถุงอัณฑะ ต้องเปิดแผลออก บีบไล่เลือดแล้วเย็บใหม่ หรือจะรักษาแผลแบบแผลเปิดขึ้นกับวิจารณญาณของสัตวแพทย์

การจับและบังคับสุนัข

สุนัข เป็นสัตว์เลี้ยงที่มีอารมณ์และนิสัยแตกต่างกัน บางตัวมีนิสัยเรียบร้อย ฝึกง่าย ในขณะที่บางตัวมีนิสัยดุร้าย ไม่ไว้ใจคนแปลกหน้า

เราจะทราบนิสัยสุนัข โดยดูจากอาการที่สุนัขแสดงออก เช่น การกระดิกหาง, เอาหางซุกก้นตัวเอง, ดวงตา ตลอดจนการส่งเสียงร้อง นอกจากนี้อาจทราบได้จากการสอบถามประวัติจากเจ้าของหรือผู้เลี้ยงสุนัข

ดังนั้น การที่เราจะเข้าไปปฏิบัติต่อสุนัข เราต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของสุนัข เครื่องมือบางอย่าง หรือให้เจ้าของช่วยจับบังคับให้เพื่อไม่ให้สุนัขกัดเรา

สำหรับการบังคับสุนัข เพื่อฉีดวัคซีน มีข้อแนะนำดังนี้

1. ถ้าเป็นสุนัขขนาดเล็ก ให้เจ้าของสุนัขอุ้ม โดยเอามือข้างหนึ่งโอบตัวสุนัขไว้ มืออีกข้างบีบปากสุนัขไว้
2. ถ้าเป็นสุนัขขนาดกลางหรือขนาดใหญ่ ให้เจ้าของสุนัขยื่นหันหน้าไปข้างเดียวกับสุนัข ใช้แขนโอบลำตัวสุนัขชิดแนบลำตัว จะยกขาหน้าสุนัขทั้งสองข้างขึ้น หรือไม่ยกขึ้นก็ได้, มืออีกข้างหนึ่งบีบปากสุนัขไว้
3. ถ้าสุนัขดุร้าย ต้องใช้วิธีรุนแรง อาจโดยใช้เชือกทำเป็นบ่วงคล้องคอแล้วสอดปลายเชือกมัดติดกับหลักเสาหรือขาโต๊ะที่แข็งแรงดึงเชือกพันรอบเสาให้สั้นที่สุด สุนัขจะไม่สามารถถอยกลับมากัดเราได้ แล้วต้องรีบฉีดยาโดยเร็ว ถ้านานสุนัขอาจหายใจไม่ออกตายได้

การจับและบังคับแมว

แมวเป็นสัตว์ที่ตื่นตกใจง่าย อันตรายจากแมวจึงมีทั้งกัด และข่วนโดยใช้เขี้ยวและเล็บ ก่อนจะเข้าไปใกล้แมว ควรจะออกเสียงเป็นเชิงปลอบให้แมวรู้ตัวเสียก่อน เพื่อไม่ให้แมวตกใจกลัว และวิงหนี ควรแนะนำให้เกษตรกรจับแมวใส่ถุงปุ๋ยหรือกระสอบเพราะเวลาแมวเห็นสุนัขจะตื่นตกใจกระโดดหนีได้

สำหรับการบังคับแมว เพื่อฉีดวัคซีน ให้ใช้วิธีใดวิธีหนึ่ง ดังนี้

1. จับให้นอนตะแคง

วิธีจับ คือ ใช้มือข้างหนึ่งจับขาคู่หน้าของแมวไว้ โดยใช้นิ้วชี้สอดอยู่ระหว่างขาคู่หน้า ใช้แขนที่จับขาหน้ากดคอแมวไว้เพื่อป้องกันการดิ้น และยกหัวขึ้น

อีกมือหนึ่งจับขาคู่หลัง ให้พยายามดึงขาหลังไปทางส่วนท้ายให้มากที่สุด

2. จับแมวเกาะเสาหรือต้นไม้

วิธีการ คือ ให้เจ้าของแมวจับหนังบริเวณแผงคอ (ควรดึงแผงคอที่ใกล้กับฐานกะโหลกแมว เพื่อป้องกันไม่ให้เอี้ยวหัวมากัดเราได้) แล้วพาแมวไปเกาะกับเสาหรือต้นไม้ไว้แน่น

หน้าที่ของเจ้าของสัตว์ตามพระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ.2535

1. นำสุนัขไปรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าครั้งแรกอายุ 2-4 เดือน และครั้งต่อไปตามกำหนดในใบรับรองการฉีดวัคซีน ติดเครื่องหมายแสดงการฉีดวัคซีนและเก็บใบรับรองการฉีดวัคซีน หากชำรุดหรือสูญหายให้แจ้งสัตวแพทย์

2. ไม่ปล่อยสัตว์ออกมาในที่สาธารณะ โดยเฉพาะสัตว์ที่ไม่มีเครื่องหมายประจำตัว จะถูกเจ้าหน้าที่จับขัง 5 วัน ถ้าไม่มีผู้ใดไปรับจะถูกทำลาย

3. ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ที่จะเข้าไปในโรงเรียนเพื่อสอบถามจำนวน เพศ พันธุ์ อายุ สัตว์ฉีดวัคซีนแก่สัตว์ที่ยังไม่ได้รับการฉีดตามกำหนดโดยเจ้าของสัตว์ต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่าของที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง นำหัวสัตว์ส่งตรวจโรคพิษสุนัขบ้าและให้เจ้าของทำลายซากสัตว์

4. เมื่อสัตว์มีอาการของโรคพิษสุนัขบ้า ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ภายใน 24 ชั่วโมง

5. เมื่อสัตว์ถูกสัตว์อื่นที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายใน 24 ชั่วโมง โดย

5.1 แจ้งเหตุอาการสัตว์ไว้ ไม่น้อยกว่า 6 เดือน

5.2 ถ้าสัตว์นั้นแสดงอาการโรคพิษสุนัขบ้า สูญหายหรือตาย ให้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่หรือท้องถิ่น ภายใน 24 ชั่วโมง

6. ให้ความร่วมมือกับสัตวแพทย์ เมื่อมีการตรวจยานพาหนะ โรงเรือนหรือสถานที่ ในกรณีที่ สัตวแพทย์ได้รับแจ้งหรือสงสัยว่ามีสัตว์เป็นโรคพิษสุนัขบ้าในที่ดังกล่าว

6.1 ถ้าสัตว์ไม่มีอาการของโรคพิษสุนัขบ้าและได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว แต่สัตวแพทย์เห็นว่า ควรฉีดอีก เจ้าของไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมแต่ถ้าสัตว์ยังไม่ฉีดวัคซีนต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็น 2 เท่า

6.2 กักขังหรือทำลายสัตว์ที่สงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้าตามคำสั่งของสัตวแพทย์

7. นำสัตว์ไปฉีดวัคซีนตามวันเวลาและสถานที่ที่อธิบดีกำหนดโดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม

8. ในการโอนกรรมสิทธิ์สัตว์ที่ได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว เจ้าของต้องมอบเครื่องหมาย และ ใบรับรองการฉีดวัคซีนแก่ผู้รับโอนด้วย

9. ไม่จำหน่าย จ่ายโอน สัตว์ที่อยู่ระหว่างเฝ้าสังเกตอาการโรคพิษสุนัขบ้า

วัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าและการเก็บรักษา

ปัจจุบันวัคซีนป้องกันโรคพิษสุนัขบ้าเป็นวัคซีนเชื้อตาย ขนาดบรรจุขวดละ 1 ใตีสต่อ 1 ตัว ส่วน วิธีฉีด แนะนำให้ฉีดเข้ากล้ามเนื้อทุกชนิดของวัคซีน ยกเว้นกรณีลูกสัตว์ตัวเล็ก กล้ามเนื้อขาจะเล็กทำให้ฉีดยาก แนะนำให้ฉีดได้ผิวหนัง

การเก็บรักษาวัคซีน เก็บในตู้เย็นช่องธรรมดา ห้ามเก็บในช่องแช่แข็ง ขณะที่น่าออกจากตู้เย็นมาใช้ ต้องเก็บวัคซีนในกระติกน้ำแข็งตลอดเวลา

วิธีการฉีดยาในสุนัขและแมว

อุปกรณ์ที่ใช้ กระบอกฉีดยา 3 ซีซี เข็มพลาสติกเบอร์ 21 หรือ 22 ยาว 1 นิ้ว สำลี แอลกอฮอล์

1. **ฉีดเข้าใต้ผิวหนัง** ใช้เมื่อฉีดยากุมกำเนิด หรือวัคซีนก็ได้ บริเวณที่แนะนำคือ บริเวณหนังคอ เพราะหนังจะยืดหยุ่นมาก วิธีการฉีดเริ่มโดยใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์ เช็ดบริเวณที่จะฉีด แล้วใช้มือซ้าย หยิบหนังยกขึ้น แขนงเข็มฉีดยาให้ขนานกับตัวสัตว์ไปใต้ผิวหนังให้สุดเข็ม ระวังอย่าให้แทงเข้า กล้ามเนื้อลึกลงไป จากนั้นจึงเดินยาให้หมด

2. **ฉีดเข้ากล้ามเนื้อ** บริเวณที่แนะนำคือกล้ามเนื้อขาหลัง

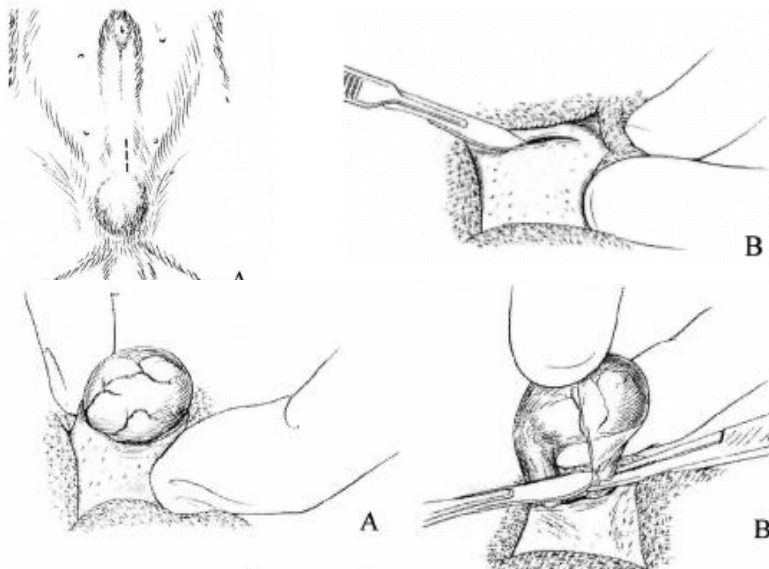
วิธีการฉีดเริ่มโดยใช้สำลีชุบแอลกอฮอล์เช็ดบริเวณที่จะฉีด แล้วใช้มือซ้ายจับตรึงบริเวณ ที่จะฉีด แขนงเข็มฉีดยาให้ตั้งฉากกับกล้ามเนื้อสัตว์ ทะลุผิวหนังลงไปถึงกล้ามเนื้อให้เกิดจุดเข็ม (ประมาณ 2ใน3 ของความยาวเข็ม) จากนั้นใช้มือซ้ายตรึงหัวเข็มให้แน่น จึงเดินยาให้หมด

อาสาสมัครมีส่วนช่วยควบคุมโรคพิษสุนัขบ้าได้อย่างไร

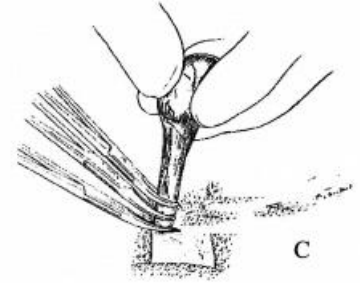
1. เป็นกรรมการในคณะกรรมการชุมชนควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า
2. เป็นกรรมการในคณะกรรมการดำเนินงานกองทุนโรคพิษสุนัขบ้าระดับตำบล
3. ให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคพิษสุนัขบ้าแก่คนในหมู่บ้าน ไม่ว่าจะป็นสาเหตุของโรค การติดต่อ ข้อควรปฏิบัติเมื่อถูกสัตว์ที่เป็นโรค หรือสงสัยว่าเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัดหรือสัมผัส คำแนะนำเกี่ยวกับการฉีดวัคซีน ซีรัม ตลอดจนการป้องกันไม่ให้เกิดโรคนี้ ซึ่งความรู้เหล่านี้ได้จากการเข้าร่วมอบรม หรือจากหนังสือ โปสเตอร์ เทป
4. เป็นสื่อกลางระหว่างสัตวแพทย์และคนในหมู่บ้านในการนัดหมายการฉีดวัคซีน ฉีดยาคุมกำเนิด การตอนหรือกิจกรรมอื่น ๆ หรือดำเนินการฉีดวัคซีน ฉีดยาคุมกำเนิดให้แก่สุนัขในหมู่บ้าน เมื่อได้รับการมอบหมายจากสัตวแพทย์
5. สำรวจจำนวนสุนัขในหมู่บ้านเพื่อกรมปศุสัตว์จะได้นำไปวางแผนการจัดหาวัคซีน และการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า
6. ให้คำแนะนำหรือช่วยเหลือในการส่งหัว หรือซากสัตว์เพื่อตรวจโรคพิษสุนัขบ้า โดยติดต่อสำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด
7. หากมีคนหรือสัตว์ถูกสัตว์ที่น่าสงสัยว่าจะเป็นโรคพิษสุนัขบ้ากัด หรือแสดงอาการของโรคพิษสุนัขบ้าหรือมีการป่วยและตายด้วยโรคพิษสุนัขบ้า รีบแจ้งเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ทันทีภายใน 24 ชั่วโมง เพื่อจะได้ควบคุมและป้องกันโรคไม่ให้แพร่ไปยังคนหรือสัตว์อื่น
8. ชักชวนให้คนในหมู่บ้านให้ความร่วมมือในการควบคุมโรคพิษสุนัขบ้า ทั้งการฉีดวัคซีน การฉีดยาคุมกำเนิด หรือตอนสุนัข

**ฉีดวัคซีนให้สุนัขปีละหน
เพื่อทุกคนปลอดภัยโรคพิษสุนัขบ้า**

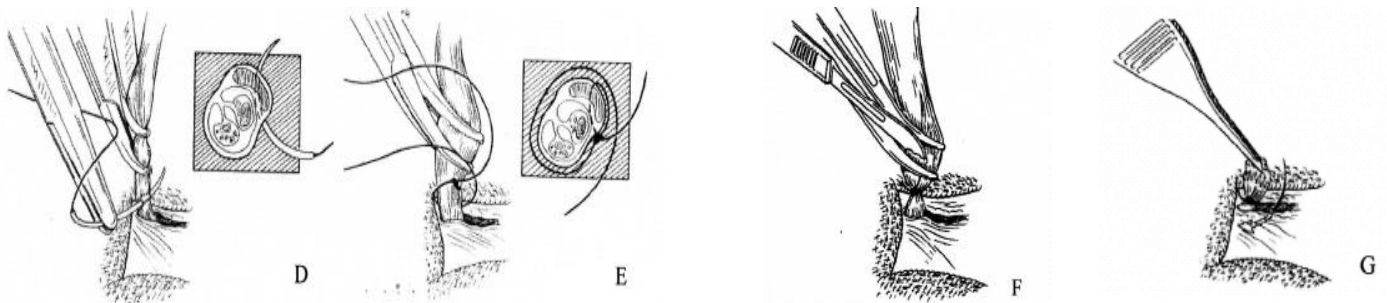
การทำหมันในสุนัขเพศผู้

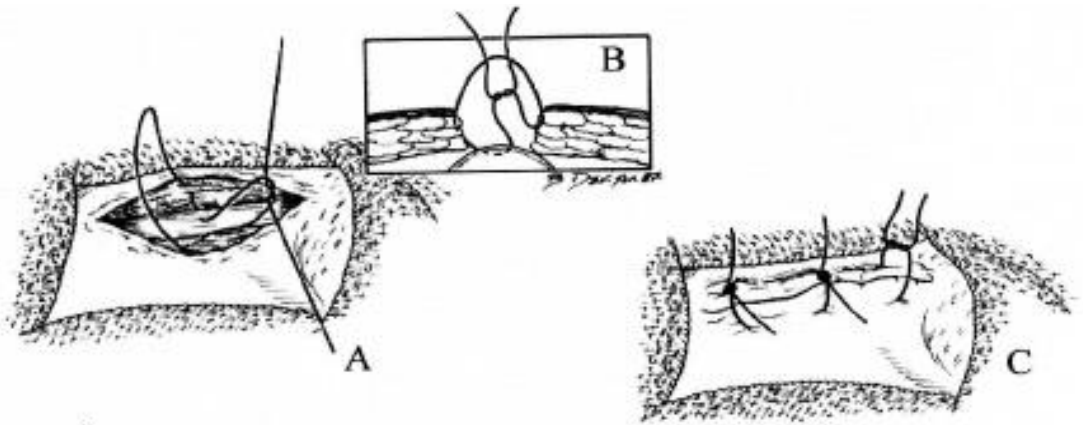
รูปที่ 9 Castration A., B. กรีดผิวหนังบริเวณ prescrotal ในขณะเดียวกันใช้นิ้วดันลูกอัณฑะข้างที่จะตัดมายังบาดแผล (Crane, 1990)

รูปที่ 10 Closed castration A. เมื่อกรีดผ่านชั้นใต้ผิวหนังและ spermatic fascia จะสามารถดันลูกอัณฑะออกมาจากแผล ใช้มือจับก๊อชจิกเส้นเอ็นที่ยึด tail of epididymis และถุงหุ้มอัณฑะ ให้ขาด B. ในบางกรณี เช่น สุนัขมีขนาดใหญ่ อาจผูกและใช้มีดหรือกรรไกร ตัดเส้นเอ็นนี้เพื่อป้องกันเลือดออก เมื่อเส้นเอ็นนี้ขาดจะสามารถดึงอัณฑะและ spermatic cord C. เตรียมตัดอัณฑะและ spermatic cord โดยใช้ artery forceps หนีบที่ spermatic cord (มีต่อ) (Crane, 1990)

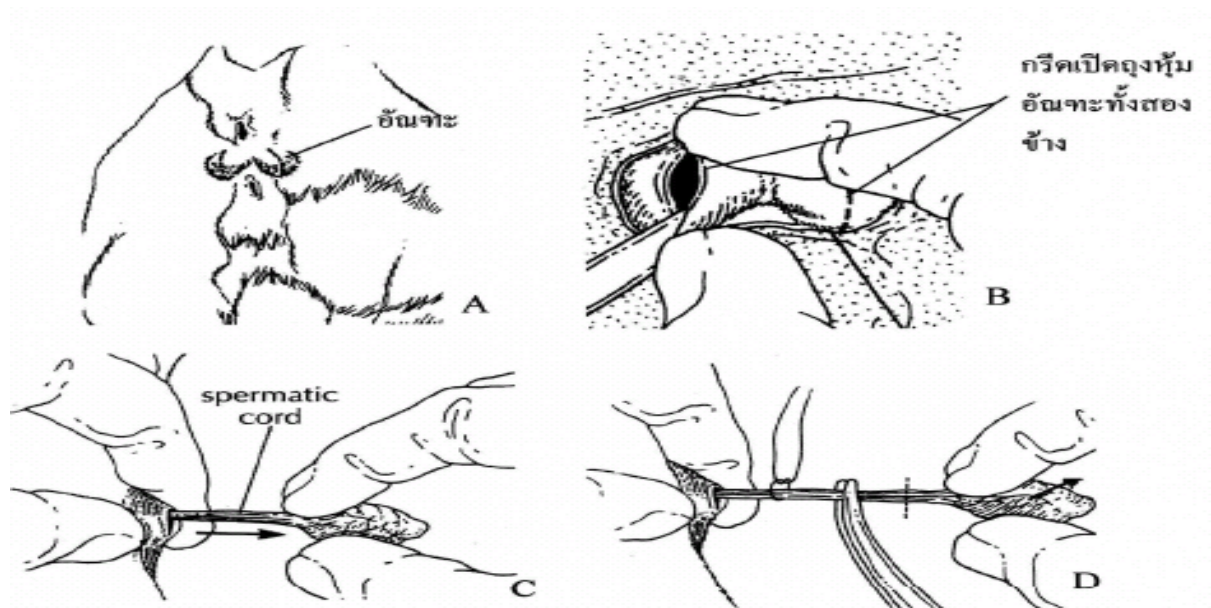

รูปที่ 10 Closed castration (ต่อ) D. ปลด artery forceps ออก ทำการผูกโดยวิธี transfixing ในตำแหน่งที่เป็นรอยหนีบ โดยใช้ด้ายเข็มเข้าไปในส่วนกล้ามเนื้อ cremaster ผูกและ E. ข้อม spermatic cord มาผูกอีกครั้งหนึ่ง หากไม่มั่นใจอาจผูก spermatic cord ซ้ำอีกเปลาะ F. ใช้ artery forceps 2 ด้าม หนีบหน้าเปลาะแล้วใช้มีดตัดระหว่าง forceps ทั้งสอง G. ใช้ forceps จับ stump แล้วหย่อน stump ลงสู่บาดแผล หากไม่พบเลือดออกจาก stump จึงปลด forceps (Crane, 1990)

รูปที่ 11 A. เย็บปิดชั้นใต้ผิวหนังด้วยวิธี simple interrupted โดยใช้เข็มดัก ส่วนบนของกล้ามเนื้อ retractor penis ในแต่ละ stitch เพื่อลดช่องว่างภายในแผล B. เย็บปิดผิวหนังด้วยวิธี simple interrupted (Crane, 1990)

การทำหมันในแมวเพศผู้

รูปที่ 12 Castration ในแมว A.,B. เตรียมผิวหนังบริเวณด้านท้ายลำตัว กรีดถุงหุ้มอัณฑะแต่ละข้างใช้นิ้วดันอัณฑะออกมา C. ดึง spermatic cord D. ใช้ artery forcepsหนีบและผูก ((Gourley and Gregory, 1992)

การจับบังคับสุนัข

การจับบังคับแมว

